

Manuscrise din colecția scriitorului George Ivașcu

ALINA ROTARU
Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad

Născut la 24 iulie 1911, în comuna Cerțești, din fostul județ Tutova - actualmente județul Galați, George Ivașcu a absolvit școala elementară în Cerțești, apoi Liceul „Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad, iar studiile universitare le-a făcut la Iași, fiind licențiat în 1933 în Litere și Filozofie. De-a lungul anilor a desfășurat o activitate laborioasă, atât ca profesor, dar și ca scriitor. A colaborat la ziarul *Lumea*, nu înainte de a fi fost redactor al revistei antifasciste *Manifest*, care în 1936 a fost suspendată. Alături de G. Călinescu colaborează ca secretar de redacție al *Jurnalului literar* pentru un singur an (1939-1940), în 1940 publicația fiind suspendată.

Din caracterizarea făcută de academicianul Zaharia Stancu (președinte al Uniunii Scriitorilor, în 1974) cu prilejul numirii lui George Ivașcu ca membru corespondent al Academiei R.S.R., reiese că George Ivașcu s-a implicat atât în ziaristică, scriind în ziare precum *România literară*, *Victoria*, *Revue Roumaine*, *Romanian Review*, *Arcades*, *Contemporanul* etc., cât și în activitatea de promovare a politicii și ideologiei existente în acele vremuri.

Nu este cazul să insistăm asupra acestor momente pentru că scopul este acela de a surprinde câteva din ideile pe care George Ivașcu le promovează în manuscrisele pe care muzeul nostru le deține prin donație, prin bunăvoința Ralucăi Ivașcu - fiica scriitorului.

Majoritatea manuscriselor sunt din perioada 1940-1950 și conțin comentarii asupra operelor sau activității literare a unor scriitori de marcă, precum și vederi de ansamblu în ce privește drumul urmat de literatura română.

Un vast material, lipsit de finalitate din păcate, este cel despre Alexandru Macedonski ca teoretician literar.¹ Acest poet va accentua orientarea estetică generată de *Junimea*, dar într-o viziune modernă, afectivă, înnoitoare. Inițiator al revistei *Literatorul* (care apărea la 20 ianuarie 1880), Macedonski va direcționa ideologic cenaclul *Literatorul* (1 ianuarie 1883), al cărui președinte era V. A. Urechea, cenaclu frecventat de creatori de orientare modernistă, care au publicat

¹ G. Ivașcu, *Alexandru Macedonski, teoretician literar*, nr. inv. 4074, Colecția scriitor George Ivașcu, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

în revistă, reușind să concretizeze o tendință importantă în literatura noastră. Ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea sunt importante pentru că este perioada când Macedonski își precizează coordonatele esențiale ale concepției sale critice și ideologic-artistice. Prin *Cursul de analiză critică* Alexandru Macedonski înscrie o etapă importantă în evoluția ideologiei literare românești, punând problema raportului între „universal” și „național” cu argumente din sfera psihologic-estetică, care se va contura mai târziu ca noțiune definitorie a „specificului național.” Activitatea de teoretician și ideolog a lui Alexandru Macedonski este marcată de elaborarea sistemului estetic al simbolismului în cultura noastră. Așa cum spunea și George Ivașcu în studiul său - „*Macedonski, în dublă calitate, de poet și simbolist, se ocupă teoretic exclusiv de poezie introducând noțiunea de logică specifică poeziei și subordonând acesteia logica judecării critice.*” Trebuie reținut aspectul că Macedonski este primul care a dat definiția simbolismului la noi, susținând că simbolismul este poezia viitorului și reducând la zero celelalte mișcări literare care se manifestau concomitent: realismul și naturalismul. Desigur că aceste concepții inovatoare emise de Macedonski au fost contestate de junimiști și sămănătoriști.

În articolul cu titlul *Dascăli iluminiști, ctitori ai școlii naționale*,² George Ivașcu s-a oprit la Costache Conachi, boier moldovean cu tabieturi orientale, care „*în timpul când nu vorbea pe un ton caustic și rece, întorcea între degete niște mățanii din boabe de ambră, după obiceiul moliciunii orientale și păstrase și veșmântul oriental, astfel că văzându-l jumătate culcat pe divan, înfășurat în cutele caftanului său de mătase și ale șubei de blană, calm și aproape nemișcat, în afara mâinilor care se jucau mașinale, în repaus, cu ochii numai mici și cenușii, care storceau din timp în timp, și cu buzele care se strângeau estompând un surâs, această figură batjocoritoare și cu totul europeană făcea cu atitudinea, costumul și mățaniile un contrast ciudat.*”

După prezentarea în amănunt a acestui portret, George Ivașcu se preocupă de Costache Conachi, poetul. Aflăm astfel că, din cele o sută de poezii publicate la Iași, în 1856, de către fiica sa, Caterina Vogoride Conachi, marea lor majoritate sunt de natură erotică și cu o pronunțată expresie preeminesciană.

În ce privește *Corespondența lui Proust* a lui Mihail Sebastian, aceasta este o analiză asupra modului în care autorul a reușit să prezinte succint o bibliografie a corespondenței lui Proust, să fixeze personalitatea covârșitoare a mamei lui Proust în opera și corespondența lui, să identifice elementele

² G. Ivașcu, *Dascăli iluminiști, ctitori ai școlii naționale*, nr. inv. 4057, Colecția scriitor George Ivașcu, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

structurale ale marelui scriitor francez (construcția operei, tehnica stilului, elementele de strategie literară). Informațiile pe care ni le oferă George Ivașcu sunt succinte, reușind ca în fraze scurte să ne prezinte structurat cercetarea întreprinsă de Mihail Sebastian în legătură cu Marcel Proust.³ Aflăm, astfel, că scrisorile lui Proust au fost regrupate în colecția îngrijită de Robert Proust și Paul Brach, editată de librăria Plon sub titlul *Corespondande generale de Marcel Proust*, colecție ce numără șase volume apărute între 1930-1936. Tot din articolul semnat de George Ivașcu, apărut în *Jurnalul literar* (An I, nr. 14 din 2 aprilie 1939), reiese că Mihail Sebastian a obținut rezultate remarcabile în urma studiului efectuat asupra materialului din scrisori, în sensul că acest material cuprinde explicații pentru personajele proustiene: Charlus, Swann, Odette și Rachel; materialul este „atât de vast încât ar putea servi la scrierea unui volum special dedicat izvoarelor și cheilor” afirma George Ivașcu.

*Generozitatea clasicilor*⁴ aparținând lui George Ivașcu se vrea a fi o pledoarie pentru marii clasici „vechi” și „moderni”, care, prin opera lor au oferit marilor regizori un „modus vivendi.” George Ivașcu conchide că marii clasici constituie - precum demonstrează, de la Shakespeare la Molière până la Caragiale – „un loc geometric al unor puncte de reper validate atât de retrospectiv, cât și în perspectivă.”

Anul 1942 este anul când George Ivașcu, sub pseudonimul Emil Darie, publică în *Vremea* o serie de articole din care rezultă preocuparea pentru arta cinematografică și teatrală. O dezvăluire interesantă în ce privește timpul și spațiul în cinematografie și teatru, o descoperim în articolul cu titlul *Timpul și spațiul*.⁵ George Ivașcu face o distincție clară între ceea ce înseamnă timp și spațiu în cinematografie respectiv teatru, afirmând la un moment dat că „cinematograful are largi posibilități pentru a exploata la maxim și în avantajul său, timpul și spațiul, printr-o neconținută succesiune de locuri desfășurate prin fața spectatorului fără a-i lua iluzia timpului parcurs de acțiune și de personaje; ... teatrul în oricâte tablouri ar selecționa actele, și oricâte abilități tehnice ar avea (scena turnată, reflectoare, „lumina neagră” etc.) tot n-ar putea dispune de mijloacele infinite câte le are cinematograful.”

³ Mihail Sebastian, *Corespondența lui Marcel Proust*, nr. inv. 4069, Colecția scriitor George Ivașcu, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

⁴ G. Ivașcu, *Generozitatea clasicilor*, nr. inv. 4067, Colecția scriitor George Ivașcu, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

⁵ G. Ivașcu, *Timpul și spațiul*, nr. inv. 4060, Colecția scriitor George Ivașcu, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

Tot în *Vremea* (An XIV, nr. 644 din 19 aprilie 1942) apar două articole cu titlurile *Raimu*⁶ și *Allida Valli*,⁷ în care George Ivașcu recurge la o caracterizare a celor doi actori, primul fiind francez și cel de-al doilea, italian. Este surprinzător faptul cum reușește în doar câteva fraze să contureze personalitatea celor doi, aducând în fața cititorului o imagine completă. Parcurgând cele două articole, desprindem câteva caracteristici de bază ale actorilor. Raimu - un actor cu linii fine, interioare, un interpret de subtilități și rafinement, ele constând în infinitatea de gesturi și mișcări ale feței, de inflexiuni ale vocii, care dau o infinitate de nuanțe, de atitudini, de manifestări sufletești „*făcând din Raimu un interpret al rolurilor de psihologie neobișnuită, complexă sau de interpret al personajelor comune din viața de toate zilele.*” Actrița italiană - Allida Valli - „*reușește să prezinte o înfățișare de universalitate... fără a pierde însă nimic din pecetea originalității ei.*” Rolurile interpretate de ea includ „*ardența unui temperament în care specificul italian se revelează din plin într-o gamă de tumult și de furtună.*”

O incursiune în opera lui Anton Pann o face același George Ivașcu, într-un articol publicat în *Vremea* (An XVI, nr. 752 din 4 iunie 1944). Meșter al formulelor populare, Anton Pann se dovedește a fi un organizator perfect al acestor formule, dar într-o structură nouă, originală, surprinzătoare, cu o cadență de descântec. Făcând o adevărată pledoarie în ce privește opera lui Anton Pann, George Ivașcu afirmă la un moment dat că „*atmosfera poeziilor lui Anton Pann e cea balcanică*” în care sunt prezente „*savorile orientului ce se amestecă într-un mod din cele mai sugestive.*”

În revista *Vremea* (An XVI, nr. 759 din 22 iulie 1944) apărea publicat articolul *Activități intelectuale în provincie*, în care George Ivașcu subliniază și dezvoltă ideea că activitatea intelectuală din provincie (sunt menționate orașele Iași și Sibiu) a înscris „*câteva manifestări similare din București.*” Iașul se remarcă prin activitatea întreprinsă de Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, al cărui director era Iorgu Iordan, institut ce avea preocupări lingvistice, acestea fiind cuprinse într-un program numit *Buletin*. Activitatea sa culturală de la Sibiu se concretiza într-una din cele mai serioase manifestări intelectuale românești și anume, revista *Saeculum* a lui Lucian Blaga - revistă ce cuprindea un vast program ce dezvoltă probleme ale filosofiei. Ca dovadă că

⁶ G. Ivașcu, *Raimu*, nr. inv. 4058, Colecția scriitor George Ivașcu, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

⁷ G. Ivașcu, *Allida Valli*, nr. inv. 4059, Colecția scriitor George Ivașcu, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

revista prezenta interes este relevant faptul că în jurul ei s-a strâns un grup de tineri (Radu Stanca, Ștefan Augustin Doinaș) care a desfășurat o intensă activitate poetică și critică.

Rămânând în sfera culturală, m-am oprit la articolul *Europa și identitatea culturală*,⁸ articol în care avem prilejul de a asista la periplul prin cultură pornind de la leagănul uneia din cele mai vechi civilizații, Europa, cu o cultură înfloritoare în antichitatea elenă și romană (să nu uităm de „secolul de aur” al lui Pericle, respectiv de strălucita epocă imperială a lui Octavian Augustus și Traian) apoi, Bizanțul - centrul de răspândire a culturii în Europa sud-estică, continuând cu Umanismul european al Renașterii, fenomenul shakesperian din epoca elisabetană, clasicismul secolului al XVII-lea francez, marii enciclopediști ai secolului luminilor, grandioasa sinteză goetheniană, romantismul german, diversitatea școlilor artistice în secolul al XIX-lea și literatura care exprimă conștiința de sine și lupta pentru libertate și independența națională a sud-estului european, precum și expansiunea literaturii și artei în secolul al XX-lea. Deși secolul al XX-lea este marcat de succesiunea celor două războaie mondiale, cu repercusiuni asupra Europei, totuși, „*valențele culturii...au constituit câmpul magnetic care a canalizat reconcilierea spiritelor.*” George Ivașcu concluzionează că, în eventualitatea supraviețuirii Terrei și, implicit, a Europei, „*cultura europeană nu ar putea supraviețui în sensul propriu al cuvântului, care implică nu numai continuitatea biologică, dar - mai ales - pe cea a continuității spirituale a indicelui de civilizație și cultură.*”

Îndreptându-ne privirea către trecut vedem eforturile făcute de învățații vremii pentru dezvoltarea culturii românești, aspect subliniat și de George Ivașcu în articolul *Ctitorii de învățatură*.⁹ Este amintit Șerban Cantacuzino, nume care tutelează *Biblia* de la București, în timpul căruia viața culturală a Țării Românești s-a dezvoltat, prin înființarea școlii Sf. Sava, unde se preda gramatica și filosofia, în greaca veche. De asemenea, s-a dat o nouă organizare școlii domnești de „slovenie” de la Mănăstirea Sf. Gheorghe - vechi. Apoi, în aprilie 1818, s-a deschis școala academicească în București, la Sf. Sava (de științe filosofice și matematice). Rezultatele școlii lui Gheorghe Lazăr s-au arătat curând pentru ca în 1820 să apară manualul *Povățuitorul*, iar în 1821 *Gramatica* și *Aritmetica matematicască*, în limba română. Chiar dacă școala a fost închisă în 1821, din cauza evenimentelor din acel an și, redeschisă în 1822, an în care se stinge din

⁸ G. Ivașcu, *Europa și identitatea culturală*, nr. inv. 4078, Colecția scriitor George Ivașcu, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

⁹ G. Ivașcu, *Ctitorii de învățatură*, nr. inv. 4075, Colecția scriitor George Ivașcu, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

viață Gheorghe Lazăr, această școală - Sf. Sava - și-a continuat existența, modelând oameni ce au ajuns cărturari iluștri, militanți ai revoluției de la 1848, oameni politici, savanți, scriitori.

O altă serie de manuscrise se deschide cu lucrări ce aparțin unor personalități marcante ale literaturii române. Astfel, D. I. Suchianu este cel care ne introduce în universul Ibrăileanu, prin *Amintirile despre Ibrăileanu*,¹⁰ și o face atât de simplu, totul curgând de la sine. Cu câtă nostalgie sunt relatate discuțiile interminabile pe diferite teme cu acest „*domn bătrân, cu redingota demodată și cu barba albă*,” care era Ibrăileanu. Fiind o fire energică, Ibrăileanu, chiar și atunci când era bolnav, avea o activitate debordantă „*citind tot ce se putea citi în materie de cărți și reviste bolșevice*.” Având un adevărat cult pentru adevăr, fără a recurge la o ierarhie a adevărului, Ibrăileanu a mărturisit că există, totuși, un adevăr pe care-l iubea mai mult decât toate: „*un adevăr misterios, fascinant, o vrajă cu care cuvintele, gândurile și mișcările se unesc în sânul acelei minuni care se numește vers*.” Făcând un studiu asupra versificației lui Eminescu, Ibrăileanu a constatat existența unui paradox, și anume, toate poemele lui Eminescu au o muzicalitate tipică, pe care o deosebești dintre o mie; deși fiecare poezie are o altă melodie, sună altfel decât celelalte, continuă totuși a suna eminescian ca și celelalte. Legat de această problemă, Ibrăileanu a făcut o descoperire epocală, de ritm al cuvintelor: iambic și trohaic - două adevăruri pe care ceilalți oameni le-au descoperit cu ajutorul lui Ibrăileanu.

Șirul povestirii lui D. I. Suchianu se oprește la un moment dat la episodul în care relatează întâlnirea lui Ibrăileanu cu profesorul Alexandru Philippide, care se bucura de admirația lui Ibrăileanu, în ciuda faptului că declarase război poeziei - „*nu pentru că nu-i plăcea, dar era convins că împiedica pe savant de la lucru*.” Momentul întâlnirii celor doi petrecându-se pe înserate, Alexandru Philippide și-a justificat graba spunând: „*S-a întunecat și, de!, te poți întâlni cu vreun liberal care-ți poate da cu ceva în cap...*” (Philippide socotindu-i pe liberali „*inamici implacabili ai filologiei*”). Un alt episod care merită amintit este povestit de Ibrăileanu, și sună în felul următor: totul se petrecea într-o zi de iulie, când marele Titu Maiorescu s-a gândit să-i facă o vizită lui Alexandru Philippide. Auzind soneria, fără să deschidă, Philippide întrebă pe un ton răstit, semn că se simțise deranjat: „*Cine-i acolo?*” Și, abia acum urmează comical situației. „*Maiorescu*”, răspunde o voce. „*Care Maiorescu?*” „*Profesorul Titu Maiorescu*”, răspunde vizitatorul. „*Aha! Dom' Maiorescu!*” După ce-i deschide și-l pofteste înăuntru,

¹⁰ D. I. Suchianu, *Amintirile despre Ibrăileanu*, nr. inv. 4013, Colecția scriitor George Ivașcu, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

Maiorescu îi spune: „*Stimate coleg, aflându-mă la Iași, mi-am spus că este o plăcere, o onoare și o colegială datorie să vin să fac o vizită*”. La care Philippide răspunde: „*Așa? Poftim Dom' Maiorescu... Curioși mai sunteți dumneavoastră cei de la București. Lumea moare de treabă și dumneavoastră vă arde de vizite.*”

Întorcându-ne la literatura lui Marcel Proust, se pare că ea i-a captat atenția lui Ibrăileanu, plăcându-i foarte mult, chiar dacă Proust avea moravuri erotice anormale. Totuși, nu a rămas impasibil la acest aspect și, când a găsit momentul potrivit, și-a arătat consternarea. Astfel, într-una din zile, aflându-se în odaia pe ai cărei pereți avea o fotografie a lui Anatole France și o reproducere a portretului Doamnei de Recamier, odaie, unde printre invitați se afla și profesorul de limba greacă, Jacotă, Ibrăileanu vorbind de Proust a concluzionat: „*Va să zică, în loc să mă duc (gest cu mâna) la madame Recamier, eu mă duc (alt gest cu mâna) la Jacotă!*”

În altă ordine de idei, se spune despre român că este regele chiulului. În această direcție, D. I. Suchianu aduce în fața cititorului un caz unic, al cărui merit este al lui Ibrăileanu. Și vom vedea și de ce. La liceul-internat din Iași exista o infirmerie, unde, pe calea șperțului, se putea instala fiecare, sănătos fiind. Acolo se putea duce o existență de prinț (cu țigări, bunătăți cumpărate din oraș, cărți de la bibliotecă, taifas între chiulangii). Fiind profesor la acest liceu, orele lui Ibrăileanu erau acaparatoare, astfel încât „*smecherii de la infirmerie*” fugeau în secret pentru a participa la orele sale, după care se întorceau în infirmerie. Cred că este justificator meritul pe care l-a avut Ibrăileanu în această direcție.

Un loc deosebit ocupă poeziile, în variantă manuscrisă, cu semnătură, aparținând unor cunoscuți poeți români - N. Crevedia, Zaharia Stancu, Victor Eftimiu, Mihai Beniuc.

Nu în ultimul rând trebuie amintite însemnările manuscrite ale pictorului Vasile Grigore care, prin lucrarea sa intitulată *Michelangelo, simbolul nemuririi și victoriei umanității*,¹¹ prezintă pe cel a cărui viață a fost un „*secol de glorie, pe cel care a fost simbol de artist și geniu.*” „Il Teribile” - cum era supranumit Michelangelo Buonarotti - ultimul titan al Renașterii, a realizat o artă eroică, grandioasă și solemnă. Urâtenia chipului său a fost recompensată cu „*admirația până la cult pentru talentul său unic și inteligența uimitoare, pentru puterea de muncă de zeu, având glorie timpurie care a crescut până la moarte și după.*”

¹¹ Vasile Grigore, *Michelangelo, simbolul nemuririi și victoriei umanității*, nr. inv. 4076, Colecția scriitor George Ivașcu, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

Artiști iluștri (Leonardo da Vinci, Rafael, Bramante, Tițian) veneau la Michelangelo pentru împlinirea și desăvârșirea operelor lor. „*Imn al victoriei, al demnității și umanității*”, așa cum îl vede Vasile Grigore, murmurat de toți peregrinii acestui pământ - iubitori ai artei, Michelangelo a făcut ca timpul să dispară, iar materia și viața să-și schimbe sensul. Tot ceea ce îl chinuia pe Michelangelo ca om s-a schimbat în nemurirea artei.

Voi încheia periplul printre aceste manuscrise cu frumoasele cuvinte ale lui Vasile Grigore: „... *să iubim frumusețea ca liniștea între oameni și viața să ne-o măsurăm după calendarul geniilor și a celor care s-au jertfit să aducă oamenilor înapoi o clipă de adevăr din permanența Artei.*”

Manuscripts from George Ivașcu Private Collection

Abstract

The manuscripts housed today by „Vasile Pârvan” Museum from Bârlad were offered to local cultural authorities by George Ivașcu’ s daughter, Raluca Ivașcu. The most part of those manuscripts were written between 1940 – 1950 and they contain interesting information concerning the works of some of the well-known Romanian writers of that moment; they also contain important observations related to the directions followed by Romanian literature at the middle of the 20th century.